

The Times Gazetesine Göre Bağdat Paktı'nın Kuruluş Süreci

Hatice ALANOĞLU¹

Özet

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen biriminde dünya, Batı ve Doğu bloku olmak üzere ortaya çıkan iki kutuplu "Soğuk Savaş" adını alan bir sistem içerisine girmiştir. Bu gruplaşma sisteminde İngiltere perde arkasına geçmiş ve SSCB tehdidine karşı ABD'yi ön plana çıkarmıştır. Türkiye'nin ise ABD'nin yanında yer almasının doğal bir sonucu olarak Ortadoğu'da etkisi artmış, oluşturduğu güvenlik politikalarının akabinde Bağdat Paktı kurulmuştur.

İngiltere bu süreci 1785'te kurulmuş ve 1788'den beri The Times ismiyle çıkan tirajı en yüksek gazetelerinden birisi aracılığıyla takip etmiş, 1950-60 yılları arasında Türkiye'nin dış politika olaylarında izlediği yol batılı devletlerin özellikle de İngiltere'nin çıkarlarıyla örtüşüyorsa Türkiye aleyhine bir haber yapılmamıştır. Ancak İngiltere'nin bölgedeki çıkarlarına ters düşen bir durum söz konusu olduğunda The Times gazetesi aracılığıyla Türkiye aleyhtarı haberler yaparak basın gücünü sonuna kadar kullanmıştır.

Bu makalede İngiliz hükümetinin politikalarını benimseyen ve hükümetin politikalarının lehine haber yapan The Times gazetesine yer verilmiştir. Bağdat paktı sürecinde çıkan haberler irdelenmiş ve The Times gazetesi gözüyle paktın nasıl değerlendirildiği anlatılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bağdat Paktı, ABD, The Times

The Establishment Process of the Baghdad Pact according to the Times Newspaper

Abstract

Immediately after the Second World War, the world entered a bipolar system called the "Cold War", consisting of the Western and Eastern blocs. In this grouping system, England went behind the scenes and brought the USA to the fore against the threat of the USSR. As a natural result of Turkey's side with the USA, its influence in the Middle East increased, and the Baghdad Pact was established following the security policies it created.

England followed this process through one of its highest-circulation newspapers, The Times, which was founded in 1785 and has been published since 1788. If the path followed by Turkey in foreign policy events between 1950 and 1960 coincided with the interests of western states, especially England, there was a threat against Turkey. There was no news. However, when there was a situation that contradicted Britain's interests in the region, it used its press power to the fullest by making anti-Turkish news through The Times newspaper.

This article includes The Times newspaper, which adopts the policies of the British government and makes news in favour of the government's policies. The news during the Baghdad Pact process was examined and how the pact was evaluated through the eyes of The Times newspaper was explained.

Key Words: Baghdad Pact, ABD, The Times

¹ Öğretim Görevlisi, Okan Üniversitesi, İstanbul, E-mail: halanoglu26@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6185-2731

Giriş

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması sadece I. Dünya Savaşı'nın Doğu Cephesini (Osmanlı topraklarında cereyan eden bir dizi savaşlar) kapatmakla kalmamış, Türklerin neredeyse dört yüz yıl süren Orta Doğu üzerindeki hâkimiyetini de sonlandırmıştı. Aslında Türkler, Mebusan Meclisi'nin 20 Ocak 1920'de ilân ettiği Misak-ı Millî ile Osmanlı Devleti'nde Arap nüfusun çoğunlukta olduğu yerlerin kendi kaderini kendilerinin tayin etmesini karara bağlayarak bir nevi tasfiye hareketini de başlatmış sayılırdı. Ne var ki bu tasfiye Osmanlılar eliyle olmaktan ziyade bölgeyi işgal eden İtilaf Devletlerinin kararına bağlı olarak işleme konulmuştu. Buna göre Osmanlı idaresinden ayrılan topraklarda hızlı bir şekilde İngiltere ve Fransa manda yönetimleri oluşturuldu. Büyük vaatlerle kurdurulan Hicaz Krallığı'ndan kısa zaman sonra Ürdün bölündü. Fransızlar Suriye'de yönetime sahip olurken İngilizler Hicaz, Ürdün ve Irak'ta manda yönetimini tesis ettiler. Ürdün'ün bir parçası olarak görülen Filistin bölgesine Yahudi göçüne bizzat İngiltere hükümeti tarafından izin verilmesi ise bölgeyi çatışmaların merkezi haline getirdi.

Türkiye Cumhuriyeti ilân edildiğinde Irak sınırı henüz belirlenmemiş ve Lozan'dan sonra İngiltere ile Türkiye arasında yapılacak görüşmelere bırakılmıştı. Diğer yandan Hatay sorunu henüz halledilmiş değildi. Yeni Türk devleti bir yandan halledilmemiş sınır sorunlarını çözmekle meşgulken diğer yandan tüm gücünü ülkenin bayındır hâle getirilmesi, sosyal ve iktisadî düzenin temini ve tesisi yolunda bir dizi inkılaplara vermişti. Türkiye 18. Yüzyıldan beri süregelen askerî başarısızlıkların, sosyal ve iktisadî buhranların yarattığı tahribatın izlerini silip hızla modern bir görünüm kazanmaya çalışırken aynı zamanda Orta Doğu'daki Müslüman halklar üzerinde de tesir sahibi olmaya başlamıştı. Yine de gerek Mustafa Kemal Atatürk'ün gerekse Cumhuriyet hükümetlerinin Orta Doğu halklarını modernleştirme gibi eğilim içinde olmadıkları da bilinmektedir. Aslında Türkiye, Orta Doğu'da yeni kurulmuş olan devletlerin - manda yönetimi de olsa- iç işlerine karışmaktan dikkatli bir şekilde uzak kalmayı tercih etmekteydi. Bununla birlikte Türkiye'nin Orta Doğu'da cereyan eden olaylara büsbütün arkasını döndüğü de söylenemez. Çünkü gerek Arap Devletlerinin karşı karşıya kaldığı siyasal sorunlar gerekse Rusya'daki komünist devrimin Asya'ya ve Kafkaslara doğru yayılıp Sovyetler Birliği adıyla yeni bir güç hâline gelmesi Türkiye'nin strateji konumunu yeniden gözden geçirmesine neden olmuştu. Bu durum ülke içinde yaşanan reformların başarıya ulaşabilmesi için uluslararası ilişkilerini barış içerisinde sürdürülmesi zorunlu hâle getirmişti.²

Öte yandan Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren gözle görülür bir şekilde yaşanan batılılaşma hareketleri, 1924'te hilafetin kaldırılması rejimin laikliğe geçişini hızlandıran bir dizi inkılaplar Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleriyle olan ilişkilerinde soğuk rüzgârlar esmesine

² Mehmet Gönübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, 2006, s. 59, 60.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 5 Number 2 June 2024

---

yol açmıştı³. Buna karşın Türklerin emperyalist devletlere karşı verdiği mücadeleyi ve kazandığı zaferi takdir eden aydın zümreler de Türkiye’de yaşanan reform hareketlerini yakından takip etmekteydiler.⁴ Şurası bir gerçektir ki 1923-1932 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti’nin bölgede herhangi bir hak iddia etmemesinden dolayı Orta Doğu ülkeleri ile herhangi bir gerilim yaşamamıştır. Hatta Musul⁵ sorunu dışında önemli bir çıkar çatışması olmamıştır. 1937’de ortaya çıkan Hatay sorununu bile Türkiye yerinden yönetimle uluslararası bir krize dönüştürmeden çözmüştür. Bu dönemde Türkiye, Batılı ülkelerle ilişkilerinin iyi olmasına dikkat ettiği kadar Orta Doğu ülkeleri ile de yapıcı ilişkiler kurmaya gayret etmiş nitekim bunda da başarı sağlamıştır. Bunun yansımasının bir örneği olarak Irak 1930 yılında bağımsızlığını elde ettikten kısa bir zaman sonra Kral Faysal ve Başbakan Nuri Said Paşa Ankara’yı ziyaret etmiş⁶ bu durum iki ülke arasında dostane ilişkilerin kurulmasına vesile olmuştur. Yine bu yıllarda Yemen ve Libya ile de ilişkiler dostluk içerisinde devam etmiştir.⁷

1932-1938 yılları dünya konjonktüründe ise özellikle I. Dünya Savaşı’nın sonunda imzalanan antlaşmalarının yarattığı yeni sorunlar ile ABD’de ortaya çıkan 1929 Ekonomik

---

³ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I: 1919-1980, İletişim Yayınları, 2022, s. 26.

⁴ Bu dönem Türkiye’de yaşanan köklü reform hareketleri; İran’da ve Mısır’da bazı muhafazakâr çevreleri rahatsız etmiş, bu durum Türkiye ile olan ilişkilerinde kısa bir dönem de olsa soğukluk yaşanmasına neden olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Behçet Kemal Yeşilbursa, “Bağdat Paketi (1955-1959)”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sy. 6 (2011), s. 9-11.

⁵ Birinci Dünya Savaşı’ndan mağlup çıkan Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 yılında Mondros Mütarekesi’ni imzalamıştır. Akabinde İngiltere Osmanlı Devleti’nin savaştan mağlup çıkmasından faydalanarak 1 Kasım 1918 yılında Osmanlı Devleti’nin bölge halkına kötü davrandığını iddia ederek Musul’u işgal etmiştir. İşgali Mondros’un 7. maddesine dayandırarak gerçekleştiren İngiltere, sonrasında İstanbul’un Musul’u tahliye etmek zorunda kalmasıyla birlikte 15 Kasım 1918 yılında bölgeyi tamamen ele geçirmiştir. Milli Mücadele döneminde Musul’un geri alınmaması nedeniyle bu sorun Lozan Konferansı’na taşınmıştır. Musul bölgesi zengin doğal kaynaklara sahip olması açısından İngiltere için vazgeçilmez bir bölge olmuş, İngiltere bölgenin Türkiye’ye geri verilmemesi için konferans boyunca büyük bir çaba göstermiştir. Konferansta yaşanan tartışmalar Musul sorununu nihayete erdirmemiş, bu sorun konferans sonrasında görüşülmek üzere ertelenmiştir. Lozan Konferansı’ndan sonra Musul sorunu İngiltere ve Türkiye arasında görüşülmüş, iki devletin konuya çözüm bulamayışından dolayı sorun Milletler Cemiyeti’ne gitmiş ve burada da İngiltere lehine karar çıkması sonucu Musul İngiliz mandası altında bulunana Irak’a bırakılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Sezen Kılıç, “Musul Sorunu Ve Lozan”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. 24, sy. 71 (Temmuz 2008), s. 81.

⁶ Türkiye ile Irak arasında ilişkiler cumhuriyetin ilk yıllarında Musul sorunu nedeniyle dostane bir şekilde ilerlememiştir. Bundan dolayıdır ki Atatürk bu dönem Irak’a karşı mesafeli bir tutum sergilemiştir. İngiltere ve Irak arasında 30 Haziran 1930 yılında imzalanan antlaşmayla Irak’a özerklik verilmesi sonrasında Kral Faysal’ın 6-8 Temmuz 1931 tarihlerinde Ankara’yı ziyaret etmesiyle birlikte iki ülke arasında yakınlaşmalar başlamıştır. Kral Faysal ve maiyetine resimler hediye edilmiş, bu da Irak tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mehmet Okur, “Atatürk Tarafından Yabancı Devlet Başkanlarına Verilen Hediyeler”, *Atatürk Yolu Dergisi*, c. 9, sy. 33 (Mart 2004), s.84.

⁷ Gönlübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 91, 92.

Buhranı⁸ Avrupa ve ABD’de aşırı devletçi ve milliyetçi ideolojilerin güçlenmesine zemin hazırlamıştı. Almanya’da Nazilerin, İtalya’da Faşistlerin iktidarı ele geçirmeleri bilhassa Almanya, İngiltere ve Fransa ciddi siyasal krizlerin doğmasına yol açmıştı. Keza İtalya da I. Dünya Savaşı’nın sonunda imzalanan antlaşmalara aykırı olarak saldırgan politikalar üretmeye başlamıştı.

Dünya yeni bir savaşa doğru sürüklenirken Türkiye, Lozan’a karşı bir itiraz yükseltmediği gibi 1932-1938 yıllarında dış politikasında ağır ideolojik saplantılardan uzak kalmış, çerçevesini Atatürk’ün belirlediği Yurtta Sulh Cihanda Sulh ilkesi doğrultusunda hareket etmeye özen göstermiştir. Bununla birlikte İtalya ve Almanya’nın tehditkâr ve yayılcı tutumlarına karşı bölgesel paktlar ve antlaşmalarla sınırlarını güvence altına almaktan da geri durmamıştır. 1934’te Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya ile Balkan Paktı’nın kurulmasına öncülük etmiş, 1937’de imzalanan Nyon Antlaşması ile Akdeniz’deki çıkarlarını korumaya gayret göstermiş, aynı yıl oluşturulan Sadabad Paktı’yla İran ve Irak ile olan dayanışmasını güçlendirmeye çalışmıştır.⁹ Orta Doğu ülkeleri için yeni bir denge gibi görünen ve aslında Sovyet yayılcılığına karşı kuşak oluşturmak isteyen bu pakt 8 Temmuz 1937 yılında İran, Irak, Türkiye ve Afganistan devletlerinin Dışişleri Bakanları tarafından Tahran’da imzalanmış ve Milletler Cemiyeti tarafından da tescil edilmişti.¹⁰ Antlaşma on maddeden oluşuyordu. Buna göre taraflar birbirlerinin iç işlerine karışmayacaklar, birbirilerinin sınırlarına saygı duyacaklar, birbirlerine karşı ne tek başına ne de başka devletlerle saldırıya geçecekler, ortak çıkarların söz konusu olduğu uluslararası durumlarda birbirlerine danışacaklardı. Bu antlaşma 14 Ocak 1938 yılında TBMM tarafından onaylanmış, 25 Haziran 1938 yılında da yürürlüğe girmişti.¹¹

Sadabad Paktı, dünyada değişen dengeler karşısında Orta Doğu’da barışın ve dayanışmanın zaruri bir ihtiyaç olduğunun anlaşılmasının yolunu açmıştı. Bununla birlikte Sovyet yayılcılığına karşı Afganistan, İran, Irak, Türkiye gibi sınır komşusu devletlerin hem sınırlarının dayanışma ve iş birliği içerisinde korumasını hem de SSCB’nin güneyinde

⁸ Tarihe “*Kara Perşembe*” olarak geçen 1929 yılının Ekim ayında New York borsasının ani çöküşü, insanların servetlerinde azalmalara neden olduğu gibi toplam tüketimi dip noktalara getirmiş bu da uzun yıllar süren ekonomik gerilemeye yol açmıştır. Derinliği, süresi, yayılması açısından dünyanın en büyük ekonomik krizi olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Abdülkadir Buluş ve Esra Kabaklarlı, “1929 Ekonomik Bhranı İle Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, c. 10, sy. 19 (2010), s. 2, 3.

⁹ Sadabad Paktı üye devletlerinin Türkiye ile ilişkilerine kısa bir şekilde değinecek olursak: Afganistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler Milli Mücadele yıllarından beri dostça devam etmiş, Irak’la Türkiye arasında var olan Musul sorunu çözüme kavuştuktan sonra iki ülke arasındaki ilişkiler de düzelmiş, son olarak İran ile ilişkiler Şah Pehlevi’nin 1934 yılında yaptığı Türkiye ziyaretinden sonra iki devlet arasında dostane ilişkiler kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yeşilbursa, *Bağdat Paktı*, s.17.

¹⁰ *Türk Dış Politikasında 50 yıl: Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı (1923-1934)*, TC. Dışişleri Bakanlığı Yayinevi, 1974, s. 42.

¹¹ Cumhuriyet gazetesi, 11 Temmuz 1937, s. 3.

bir savunma kuşağı meydana getirilmesini amaçlıyordu. Sovyet yayılmacılığını dikkatle izleyen İngiltere de bu paktın kurulmasından oldukça memnun olmuştu. Türkiye açısından ise durum sadece SSCB karşıtlığı ile sınırlı değildi. Türkiye bu pakt sayesinde hem İran hem de Irak sınırlarını güvence altına alıyor, bölgede düzensiz göç hareketlerine ve asayişsizliğe sebep olan aşiretlerin yarattığı sorunları kısmen de olsa çözmeye imkânına kavuşuyordu.¹²

Öte yandan Türkiye, İkinci Dünya Savaşı boyunca her ne kadar tarafsız gibi görünse de dış politikasını İngiltere-ABD ekseninde sürdürmüştür. II. Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB'nin tehditkâr politikalar izlemesi Türkiye'yi açıktan Batı Blok'una yaklaştırmış, dolayısıyla ABD ile eş güdümlü bir dış politika izleyerek Türkiye Orta Doğu bölgesinde aktif bir şekilde hareket etmiştir¹³. Öte yandan II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere gerek askerî ve gerekse ekonomik bakımdan Orta Doğu'nun yükünü çekemeyecek durumda olduğundan bölgede Sovyet yayılmacılığına karşı ABD dengesinin kurulmasına önem vermiş ve Kuzey Kuşak Ülkelerinin sorumluluğunu ABD'ye devretmiştir.¹⁴ ABD'nin bu dönem Orta Doğu politikasının ana hatlarını; SSCB'nin bölgede aktif olmasına engel olmak, Orta Doğu'da var olan çıkarlarını korumak ve yeni çıkarlar elde etmek oluşturmuştur.¹⁵ Buna karşı SSCB'nin Orta Doğu'daki politikasının ana hatlarını; İkinci Dünya Savaşı'ndan güçsüz bir şekilde çıkan Batılı devletlerin Orta Doğu ülkeleri arasındaki ilişkiyi kesmek, Orta Doğu devletlerinde komünist ideolojiyi yaymak ve bu bölgede yeni çıkarlar elde etmek oluşturuyordu.¹⁶ SSCB temelde İngiltere ve Fransa'yı Akdeniz'den tamamen uzaklaştırmayı ABD'nin de bölgeye yerleşmesine mani olmayı amaçlıyordu.

Diğer taraftan İkinci Dünya Savaşı sonrası Arap devletlerinin tutumu da SSCB ve ABD'nin bölgedeki politikaları etrafında şekillenmiştir. Bununla birlikte Arap milliyetçileri Dünya Savaşı'ndan beri Arap birliğini kurmayı hayal ediyorlardı. Bu dönemde özellikle İngiltere'nin etkisiyle ortaya çıkan Filistin sorunu bölgedeki Arap milliyetçiliğinin yükselmesine ve devletlerin dış politikalarını da etki altına almasına sebep olmaktadır. Bu yüzden Arap devletleri Filistin konusunu ortak sorunları olarak ele alıyorlardı. Bu yaklaşımın Arap birliği kurma fikrini güçlendirdiği ortadaydı. Nitekim Arap birliği kurma yolunda ilk adım 22 Mart 1945'te Mısır, Irak, Lübnan, Ürdün, Suudi Arabistan, Suriye, Yemen Devletleri arasında bir protokol imzalanarak atılmış oldu. 1947'de İsrail Devleti'nin kurulmasından on

¹² İbrahim Erdal, "Atatürk Dönemi Türk İran İlişkileri ve Sadabad Paktı", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, c. 9, sy. 34 (2012), s. 83-86.

¹³ Şüküroğlu, *1945-1960 Soğuk Savaş Dönemi*, s. 28.

¹⁴ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Gökhan Çetinsaya, İstanbul: TDV Yayınları, 2007, "Orta Doğu" maddesi.

¹⁵ İrfan Acar, *Dış Politika*, Sevinç Matbaası, 1991, s. 93, 94.

¹⁶ Erel Tellal, *Uluslararası ve Bölgesel Gelişmeler Çerçevesinde SSCB-Türkiye İlişkileri (1953-1964)*, Mülkiyeler Birliği Vakfı Yayınları, 2000, s. 66, 67.

bir yıl sonra, 1958’de, Suriye-Mısır Birleşik Arap Cumhuriyeti kuruldu.¹⁷ Batılı devletlerin Filistin sorununda İsrail yanlısı tutum sergilemesi, Arap devletlerin Batılı devletlerle arasında soğuk rüzgârlar esmesine sebep olmuştur. Türkiye’nin bölgede Batı yanlısı politika izlemesi ve İsrail’i resmi olarak tanıması ise Arap devletlerinin Türkiye’ye olan güvenini kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. 1950 yılında başa geçen Demokrat Parti CHP iktidarından beri süren Batı yanlısı tutumunu devam ettirmiş¹⁸ ancak SSCB ve ABD kutuplaşmasında ABD’nin yanında yer almış ve dış politikasını buna göre şekillendirmiştir.¹⁹ Demokrat Parti hükümeti, CHP iktidarından farklı olarak Orta Doğu’da aktif bir politika izlemiş, Bağdat Paketi’nin kurulmasına liderlik ederek Arap devletleriyle yakın ilişkiler kurmaya gayret etmiştir.

1. Dulles’in Ankara Ziyareti

Eski bir asker olan Eisenhower’ın Ocak 1953’te başkan seçilmesinden sonra ABD’nin komünizme ve doğal olarak Sovyet yayılmacılığına karşı izlediği politika daha aktif hale dönüşmüştü. Bundan dolayı ABD’nin birinci planı SSCB ve komünist Çin’i çevreleme politikasını uygulamaktı. Bu bağlamda Orta Doğu ülkelerinin önemi daha da artmış burası bir yandan Sovyetlerin yeni nüfuz sahası olma, diğer yandan ABD’nin Sovyet yayılmacılığına karşı set oluşturma arasında sıkışmışlardı. ABD temelde ikili ilişkilerin geliştirilmesi, antikomünist yapıların oluşturulması veya var olan oluşumların desteklenmesi, askeri iş birliği çerçevesinde silah yardımlarının/satışının artırılması, bölgesel çatışmalar yerine Sovyet odaklı birlikteliklerin güçlendirilmesi gibi yaklaşımlara öncelik veriyordu.²⁰

Öte yandan ABD basını merkezi hükümetin dış politikasını destekleyici yayınlara önem veriyor, diplomatların yurt dışı faaliyetlerini neredeyse adım adım izliyorlardı. Bu çerçevede ABD’nin en etkin gazetelerinden biri olan The Times, ilgili haberlerin dikkat çekici bir şekilde toplandığı ve dağıldığı bir haber merkezi görünümündeydi. Gazete adeta dış politik oyunların takipçisi gibi hareket ediyordu. Bu yüzden ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles’in tüm faaliyetlerini kamuoyuna yansıtmaya özen gösteriyordu. Bu çerçevede ABD’nin yeni politikalarının uygulanabilirliğini yerinde görmek ve ilgili bölge ülkelerinin nabzını tutarak yeni politikalar doğrultusunda hareket etmesini sağlamak üzere Orta Doğu

¹⁷ Oral Sander, *Türkiye’nin Dış Politikası*, İmge Kitabevi, 2013, s.165.

¹⁸ Bağcı, Hüseyin. *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*, İmge Kitabevi, 1990, s. 41.

¹⁹ Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi: Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Bilgi Yayınevi, 1999, s. 37; Erdal Şimşek, *Türkiye’nin Orta Doğu Politikası*, Kum Saati Yayınları, 2005, s. 20.

²⁰ Dulles gezisinde Kuzey Kuşak İttifakı fikrinden bahsetmiş, ABD’nin SSCB’yi çevreleme politikasına göre komünist yayılmacılığından en fazla etkilenebilecek devletler olan; Türkiye, İran, Irak, Afganistan, Pakistan ile ittifak yaparak bu devletleri SSCB yayılmacılığına karşı korumayı amaçlamıştır. Dulles bu politikasıyla devletlerarası bölgesel gruplaşmaları teşvik ederek SSCB’yi bu devletler sayesinde çevrelemeyi planlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Füsün Türkmen, *Kırılğan Ortaklıktan “Model Ortaklığa” Türkiye-ABD İlişkileri*, Timaş Yayınları, 2012, s. 87.

ülkelerine ziyarete çıkan Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in 11-28 Mayıs 1953 tarihinde gerçekleştirdiği seyahatin takipçisi olmuştu. Haddizatında Orta Doğu'ya yapılacak bu gezi, ABD'nin milli güvenlik gündemi için önemli bir hareket olarak görülmektedir. Çünkü bu gezi, Amerikan Dışişleri Bakanları açısından, bölge ve insanı yerinde etüt etmesi bakımından bir ilk olarak görülür. Dulles'in politikası, bölgesel bir gruplaşmayı teşvik ederek, Sovyet Blok'unu müttefik ağıyla çevrelemek üzerineydi. Dulles, yanına Yakın ve Orta Doğu Güvenlik Sorumlusu Harold Stassen'i de alarak 9 Mayıs 1953'te Orta Doğu gezisine başlamıştır. Geziye çıkarken çözüm bekleyen başlıca üç mesele vardı:

- 1-İngiliz-Mısır anlaşmazlığı²¹
- 2-Arap-İsrail çatışması
- 3-Orta Doğu'nun taraf durumu²²

Gezinin amacının bu üç gündem maddesi etrafında şekillenmesinin sebebi ise, İngiltere Mısır arasında yaşanan Süveyş Krizi'nin Mısır'ı ve dolayısıyla Arap devletlerini Batı devletlerinden uzaklaştırmaya başladığının farkına varılması olmuştu. Arap-İsrail çatışmasının merkezinde olan Filistin meselesinde Batılı ülkelerin İsrail yanlısı bir tutum sergilemeleri, Arap devletlerinin Batılı devletlere olan güvenini kırılmasına sebep olmuştu. ABD bu durumun, Arap devletlerini SSCB'ye yakınlaştırabileceği şeklinde yorumluyordu. Bu yüzden Dışişleri Bakanı'nın bu gezisi ortaya çıkacak her türlü olumsuz ihtimalleri ortadan kaldırmayı amaçlıyordu.

Dulles, gezisine Mısır'dan²³ başlamış, burada ABD'nin Mısır ile herhangi bir sorunu olmadığını bilakis Mısır'ın sorun olarak gördüğü şeyleri çözüme kavuşturmak maksadıyla

²¹ Dulles'in gezisinin ilk adımı Mısır ziyareti olmuştur. Dulles Mısır ziyareti amacını, Mısır'ın ABD ile ilgili sorun olarak gördüğü problemleri çözüme kavuşturmak için gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Buna karşılık Mısır Başbakanı ABD'nin İsrail devletini desteklemesinin Arap devletleri arasında ABD'ye olan güveni sarstığını dile getirmiş, bu durumun ABD'ye karşı kötü hisler beslenmesine sebep olduğunu söylemiştir. İngiltere'nin Mısır bölgesinden uzak durmaması halinde Mısır'ın Orta Doğu'da yapılacak hiçbir pakta sıcak bakmayacağını vurgulamıştır. Mısır, İngiliz silahlı kuvvetlerinin Mısır topraklarında olduğu müddetçe bölgede herhangi bir barış ortamının sağlanamayacağını düşünmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Akman ve Zeyrek, *John Foster Dulles'in*, s. 263, 264.

²² Türkmen, *Kırılğan Ortaklıktan*, s. 87, 89.

²³ Dulles, Mısır ziyaretinde Başbakan Necip ile yaptığı görüşmelerden Amerikan tarafının tuttuğu görüşme tutanaklarında Necip'in şu ifadelerle yer verdiğini belirtmiştir: "*Herkes paktlardan ve anlaşmalardan korkuyor. Anlaşmaların ancak eşitler arasında yapılmadığı takdirde saygıdeğer olmayacağına dair bir inanış mevcuttur. Efendi-köle temeli üzerine yapılan anlaşmaların bir faydası yoktur. Şayet bir pakt anlaşması yapacağımı söylersen bütün destekçilerimi kaybederim. Arap ülkelerindeki hiçbir hükümet şimdilerde İngilizlerden nefret eden ve ABD'yle bir ölçüde Fransa'ya karşı İngiltere'ye yardım ettikleri için soğuk bakan halkın iradesine karşı duramaz. Bizi İngiliz işgalinden kurtarın, o zaman iyi niyetle görüşmeler yapabiliriz. Ama şuanda bütün aklımız ve ruhumuz İngilizlere karşı isyandadır.*" Necip aslında bu sözleriyle Mısır'ın İngilizlere

geldiğini ifade etmiş, ABD'nin Mısır'a yapabileceği ekonomik yardımların politik meseleler kadar önemli olduğunu dile getirmiştir.²⁴ Dulles'in ikinci durağı İsrail oldu ama buradaki görüşmeleri Kudüs'te yapması daha gezinin başında Arap ülkelerinin tepkisine yol açtı. Bunun sebebi açıktı. İsrail yıllardan beri Kudüs üzerinde hak iddia ediyordu ABD Dışişleri Bakanı'nın resmî görüşmelerini bu şehirde yapması İsrail'in iddialarını tanıdığı anlamına geliyordu. Böylesine hassas bir gezide onun Arap devletlerinin tepkisini almaktan çekinmemesi gerilimi daha da arttırmıştı.²⁵ Dulles, kendisine ve dolayısıyla ABD yönetiminin tavrına yönelik bu tür tepkileri pek de dikkate almadığı görülmektedir. Nitekim o, İsrail ziyaretini tamamladıktan hemen sonra Ürdün'e geçmiş²⁶, 15-16 Mayıs tarihlerinde ise Suriye'ye gitmiştir. Takip eden günlerde Lübnan'a geçen Dulles, burada Süveyş Krizi, SSCB'nin komünizm tehlikesi ve Filistin meselesini gibi kronik hâle gelmiş olan konularda müzakerelerde bulunmuştur. Onun bu uzun ve hızlı seyahatinin Orta Doğu kamuoyu ve hükümetlerince nasıl karşılandığı konusu The Times gazetesinin haberlerine yansımıştır. 18 Mayıs tarihli "*Lübnan ve Suriye Açısından Arap Ülkelerinin Güvenliği*" başlığıyla verilen haberde Dulles'in ziyareti tafsilatlı bir şekilde aktarılmıştır. Buna göre, ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in, 24 saatten az bir süreyi Lübnan'da geçirdikten sonra, 11 Mayıs günü Kahire'de başlayan Orta Doğu turunun beşinci başkenti olan Bağdat'a gitmek için bugün hava yoluyla Lübnan'dan ayrıldığı bilgisi verilmiştir. Dulles'in Lübnan'da Cumhurbaşkanı Camilla Shamoun ile özel bir görüşme yaptığı ve Lübnan Parlamenter Dışişleri Komitesi üyeleriyle de görüştüğü bilgisi, ayrıca ona Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve bir dizi konuda Lübnan'ın bakış açılarını ve isteklerini gösteren 13 sayfalık bir muhtıra verdiği bilgisi de aktarılmıştır. Dulles Lübnan'dan ayrılırken "*Doğu'nun Batı'da bulunduğu Lübnan'da, her iki tarafın sorunlarına dair değerli bir anlayışa sahip olduk. Burada tecrübe ettiğimiz iş birliğinin sonucu olarak, olayları daha iyi bir bilgi birikimiyle ve geçmişten farklı bir şekilde yorumlayabileceğiz*"²⁷ şeklinde açıklamada bulundu. Bu sözler onun Orta Doğu için arzu ettiği iş birliğinin gerçekleşmesinin, Arap devletlerinin öncelikli gördüğü konuların çözüme kavuşmasından geçtiğini anladığını gösteriyordu.

Öte yandan Dulles'in Lübnan ziyareti üniversite öğrencilerinin geniş tepkisine yol açmıştı. The Times Gazetesi bu bilgiyi "*Öğrencilerin Gösterisi*" başlığıyla sütunlarına taşımıştı. Haberin detayında "*Burada olası büyük düşmanlık gösterilerine karşı alınan önlemlerin bir parçası olarak İngiliz ve Fransız Elçiliklerinde bulunan Lübnan güvenlik*

---

karşı sahip olduğu sert tutumu gözler önüne sermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Haluk Gerger, *ABD Orta Doğu Türkiye*, Ceylan Yayınları, 2006, s. 76.

²⁴ Akman ve Zeyrek, *John Foster Dulles'in*, s. 262, 263.

²⁵ Cumhuriyet, 15 Mayıs 1953, s.1.

²⁶ Dulles'in Ürdün ziyaretinde başlıca üzerinde durduğu konular: Ürdün-İsrail sınırının durumu, Ürdün-İsrail arasında barış ihtimali ve Yarmuk Nehri Projesi olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Akman ve Zeyrek, *John Foster Dulles'in*, s. 268.

²⁷ The Times gazetesi, 18 Mayıs 1953, s. 6.

güçlerinin de Amerikan Büyükelçiliğine sevk edildiği” bilgisine dikkat çekilmişti. Cumartesi sabahı ise Dulles’in gelişinden önce yüzlerce Lübnanlı öğrencinin, ulusal bir gösteri düzenlediği, bunun üzerine Lübnan Başbakanı Saab Salam tarafından öğrencilere Lübnan’ın İsrail’le barışa ulaşma niyetinde olmadıklarını garanti eden bir konuşma yaptığı, dün sabah ise polis ile “anti-batı” sloganlarından oluşan pankartlar taşıyan ve kentte yürüyüş yapan muhtemelen komünist olan yaklaşık 100 gencin arasında küçük bir çatışma yaşandığı, hatta birkaç kişinin de tutuklandığı bilgisi paylaşılmıştır. Haberin detayındaki “komünist” ifadesi dikkat çekiciydi. The Times aslında buna yer vermekle Dulles’in Orta Doğu turunun Sovyetler tarafından sabote edilmeye çalışıldığını söylemek istiyordu.

The Timesin aktardığına göre Dulles, hem Suriye Devlet Başkanı General Fevzi hem de Başbakan Yardımcısı Edip Çiçekli ile görüştü. General Çiçekli, ona “açıkça ve dürüstçe” meselelere Arap bakış açısını aktardıktan sonra “Amerikan liderlerinin Arap sorunlarına karşı daha derin bir anlayış getireceğini ve Arap halklarının, özellikle de İsrail’e olan duygularını takdir edeceklerini ümit ettiler. Amerikalılar bunu yapabilirse, Orta Doğu’da istikrar ve güvenlik kurulmasına büyük ölçüde yardımcı olacaktır.”²⁸ dedi. Çiçekli’nin sözlerini dikkatle seçen The Times, onun diliyle aslında bütün Arapların, Amerika’nın İsrail politikasındaki yanlı tutumundan rahatsız olduğunu, meselelerin hallinde ve daha doğrusu ABD’nin Orta Doğu’da rahat etmesinde Arap çıkarlarını da gözetmesi gerektiğine vurgu yapmaktaydı.

Dulles Lübnan’dan sonra Irak’a²⁹ ardından Hindistan’a gitti. Hindistan’da da Komünist Parti’nin düzenlediği bir mitingde protesto edilen Dulles’in bir elinde atom bombası diğer elinde de dolar çuvalı olan mankeni yakıldı.³⁰ Dulles, Hindistan gezisi sonrasında ise Pakistan’a gitmiş ve nihayet Türkiye’ye gelmiştir.³¹

²⁸ The Times, 18 Mayıs 1953, s.6.

²⁹ Dulles’in Irak ziyaretinin temel konusunu Filistin meselesi oluşturmuştur. ABD-İrak arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için ABD’nin Filistin meselesinde İsrail yanlısı tutumundan vazgeçmesi gerektiği ancak bu şekilde Irak’ın bölgesel paktlara sıcak bakacağı ifade edilmiştir. Dışişleri Bakanı Tevfik Suveydi, Iraklıların barışı sevdiklerini ve barışçıl işlerle, ülkelerini geliştirmek peşinde olduklarını vurgulamıştır. Suveydi, “Adaletsiz Filistin yerleşimi ve yüz binlerce evsiz Arap mültecisi, halk nazarında Batı’ya karşı olumsuz fikir oluşturmuştur. Halkın nazarında ABD, şu anki durumdan sorumludur. BM de aynı zamanda, sözler ve çözümlerin eşitsiz olmasına rağmen yerine getirilmemesinden dolayı sorumludur” eleştirisini yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Akman ve Zeyrek, *John Foster Dulles’in*, s.271, 272.

³⁰ Cumhuriyet, 21 Mayıs 1953, s.1-3.

³¹ Dulles’in gezi programında Türkiye’ye ziyareti planlanmamıştır. Başbakan Adnan Menderes Dulles’in Türkiye’ye gelmesi konusunda ki isteklerini heyete bildirmesi üzerine Ankara’ya gelen Dulles, Başbakan Adnan Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile görüşmüştür. Türkiye’nin ABD için güvenilen bir müttefik olduğunu ifade eden Dulles akabinde Türkiye temalarına başlamıştır. Ayrıca şunlara bakınız: Lowell Wadmond, White House, Memorandum for the Secretary Of State, 9 Nisan 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington, s. 1; Halil Akman ve Suat Zeyrek, “John Foster Dulles’in Orta Doğu Gezisi,

2. Dulles'in Türkiye Ziyareti

Dulles, önce Başbakan Adnan Menderes ve sonrasında, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'la olmak üzere iki toplantı gerçekleştirdi. Menderes, komünizm tehlikesi konusunda ABD ile etkin iş birliğini önerirken Süveyş sorununda Mısır'ın, kendi askeri gücü ile kanalı koruyabilecek seviyeye gelinceye kadar, kanalın İngilizler tarafından korunmasının önemli olduğuna dikkat çekti. Bununla birlikte Menderes, asıl uyarısı bölgesel sorunların çözümünde ve komünizm tehdidinin bertaraf edilmesinde Arap devletlerine odaklanmanın ve bel bağlamanın doğru olmadığı görüşündeydi. Menderes'e göre güneyinde Sovyetler Birliği'ne eğilimli devletlerin olmasının, Türkiye açısından ciddi bir biçimde kaygı oluşturuyordu. Görüşmelerde Menderes, Türkiye'nin bölgede planlanacak savunma girişimlerinde önder rol oynayabilecek tek ülke olduğunu vurgu yaptı. Dulles, Menderes'ten sonra, Cumhurbaşkanı Bayar'la görüşmelerde ise, Arap ülkelerinin Orta Doğu savunmasındaki rolleri ve katılımı konuşuldu. Bayar da Menderes ile aynı görüşleri dile getirdiği gibi milliyetçilik yarışına giren bu ülkelerin Sovyet tehlikesini algılamalarının zor olduğunu ifade etti. Ayrıca Arap ülkeleri içinde en çok güvenilecek ülkenin Irak olduğu düşüncesini dile getirdi³².

The Times görüşmelerin tüm ayrıntılarını ve tarafların fikirlerini “*Mr. Dulles Ankara'da Bakanlarla Uzun Görüşmeler*” başlığıyla aktarmıştır. Dulles'in basın önünde “Türk demokrasininin gelişmesiyle yakından ilgilendiğini” açıklaması dikkat çekicidir. Ayrıca Türk yetkililerin “askeri, ekonomik ve politik konularda Türk görüşlerini içeren uzun bir Türkiye muhtırasını” ona teslim etmiş olmalarını da haberine taşıması Türkiye'nin diğer Orta Doğu ülkelerine nazaran daha dikkatli ve planlı bir dış politikaya sahip olduğunu duyurmaktadır.

The Times bu haber vesilesiyle Truman Doktrini'nin 1947'de faaliyete geçtiği tarihten beri, Türk-Amerikan ilişkilerinin her yıl daha da yakınlaştığı ve bu yakın iş birliğinin etkilerinin artık Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernleşmesinde ve Türk ekonomik kaynaklarının geliştirilmesinde kendini gösterdiğini belirtmeyi de ihmal etmedi. Times, dikkat çekici bir diğer önemli olayın da Türkiye'de yanlış anlaşılmalara ve sürtüşmelere sebep olabilecek bu kadar yakın iş birliğinin Amerikan ihtiyaçları ve anlayışı sayesinde sorunsuz bir şekilde çalıştığı yorumunu yapmıştır. Türk tarafının ise Türkiye'nin bağımsızlığını savunmak için Amerika ile iş birliğini desteklemekte olduğunu bildirmiştir³³.

The Times'a göre Dulles'in Türkiye ziyareti memnuniyet verici şekilde geçmiştir. Gazetenin son haberlerine göre “Dulles, Dışişleri Bakanlığından ayrılmadan önce, Türkiye'yi

Temaslar ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, c.2, sy. 2 (Ağustos 2014), s.259. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Cumhuriyet, 27 Mayıs 1953, s.1-3.

³² Cumhuriyet, 27 Mayıs 1953, s. 1-5.

³³ The Times, 27 Mayıs 1953, s.5.

ziyaret etmekten duyduğu memnuniyeti de dile getirmiş, Başkan Eisenhower'a sunacağı raporunda Ankara'da bulunduğu ortak amaç atmosferine vurgu yapacağını ifade etmiştir.” Bununla birlikte Dulles'in gözlemlerine göre Türk tarafı etraflıca tartışılan konuların dışında olmak üzere Yugoslavya'nın NATO'ya üye olması yolunda görüşlerini dinlemiş ve bunun gerçekleşmesi için NATO'nun diğer üyelerinin de mutabakatına dikkat çekmiş, mevcut durumda ise bugünkü koşullarda bunu elde etmenin zor göründüğünü dile getirmiştir.³⁴

The Times gazetesi Dulles'in Ankara ziyaretiyle ilgili “*Arap Ortaklığı*” başlığıyla yayınladığı yorumda ise “Türkiye ile yapılan müzakerelerin ana konusunun Orta Doğu'daki durum ve bölgede kurulması istenen savunma örgütü olduğu, Türkiye'nin Dulles'a herhangi bir Orta Doğu savunma örgütüne, Arap devletlerinin katılımının bugün veya gelecekte mümkün olmayacağı vurgusunu yaptığını, ilgili ülkelerin gelecekteki eylemlerine karar vermek için birbirlerine danışmaları gereken zamanın geldiği” vurgulanmıştı. Gazeteye göre Dulles de bu konuyu ciddiye almış ve etraflıca düşüneceğini beyan etmiştir³⁵.

3. Dulles'in Gezisinin Türkiye Açısından Önemi ve Bağdat Paktı

Dulles'in Türkiye ziyaretinden amaç Kuzey Kuşak Projesi³⁶ için Türkiye'nin bakış açısını öğrenmekti. Orta Doğu'da liderlik rolünü üstlenmek isteyen ve kuzey komşusu SSCB'den tarihi çekinceleri olan Türkiye bu doktrine sıcak bakmış, hangi ülkelerle bunun sağlanabileceği hakkında kendi fikirlerini sunmuştu. Bu esnada Arap ülkelerinin çoğu komünizm tehlikesinden ziyade Süveyş krizine ve Filistin meselesine odaklanmış bulunuyordu Batılı devletlerin her iki durumda da Arap çıkarlarını göz önüne almayan tutumlar sergilemeleri Arap dünyasında ciddi bir kırılma meydana getirmiş, Orta Doğu'da daha çok Batı'nın çıkarlarını gözetken bir ittifakın içinde olmayı sakıncalı görmelerine yol açmıştı. Buna rağmen Sovyet tehdidini daha yakından hisseden Türkiye, Irak, İran ve Pakistan Kuzey Kuşak Projesi'ne ilgiyle yaklaşmışlardı. Dulles de uzun gezisinden bütün Arap devletlerini kapsayacak bir ittifakın mümkün olmadığını görmüş, SSCB tehdidine karşı Orta Doğu'da kurulacak bir pakta Batılı bir devletin öncülük etmesinin uygun olmayacağı fikrine varmıştı. Bu yüzden bölgede kurulacak herhangi bir pakta yine bölge içinden bir devletin önderlik etmesi ve ABD'nin de yeterli yardımı yaparak SSCB tehdidini bölgeden uzak tutması fikri ağırlık kazanmıştı. Bu durumda ABD ile iş birliği halinde olan ve Batılı devletlerle arasında bir problem yaşamayan Türkiye'nin bu pakta önderlik etmesi fikri ön plana çıktı. Dulles bu fikrinin ipuçlarını ABD kamuoyu ile paylaşmayı da ihmal etmemişti. Onun 12 ülkeyi kapsayan ve 2,5 hafta süren Orta Doğu gezisi³⁷ hakkında, ülkesine döndükten

³⁴ The Times, 28 Mayıs 1953, s.8.

³⁵ The Times, 28 Mayıs 1953, s.8.

³⁶ İsmail Soysal, “1955 Bağdat Paktı”, *Bellekten*, c. 55, sy. 212 (Nisan 1991), s. 181.

³⁷ Bu geziyi üç noktada toplamak mümkündür. İlki, bölgede kurulacak bir savunma paktı gücünü her şeyden önce bölge hükümetlerinin isteginden almalıdır. İkincisi, Orta Doğu hükümetleri kendilerini doğrudan bir

sonra basın mensuplarıyla ayrıntılı bir bilgi paylaşımında bulunarak gözlemlerini ve değerlendirmelerini aktardı.³⁸ Dulles'a göre Arap devletleri Filistin meselesine ve İngiltere-Mısır sorununa odaklanmaktan komünist tehlikenin farkında değildi. Arap devletlerinin Batılı devletlerle arasında yaşanan gerginliklere çözüm üretmek bölgenin SSCB tehlikesinden uzak tutulmasını sağlayacak çözümler üretilmeliydi.

Dulles'in Orta Doğu gezisini dikkatle takip eden The Times gazetesi Orta Doğu devletlerinin Batılı devletlere ve bilhassa İngiltere'ye bakış açılarını değerlendiren bir yoruma yer verdi. The Times'a göre problemin kaynağında İngiltere vardı. Çünkü İngiltere'nin Süveyş Krizi'nde katı tutumu Arap dünyasının Batı'ya karşı olumsuz tavır takınmasına ve Sovyetlere daha çok yanaşmasına sebep olmuştu. Bu durumda İngiltere geri plana çekilerek SSCB'nin bölgede yayılmasına engel olabilecek tek güç olarak ABD'yi desteklemişti. İlginçtir ki The Times, bölge ülkelerini değerlendirirken Dulles ile neredeyse aynı görüşleri dile getirmiş ve Türkiye'ye karşı olumsuz bir yaklaşımda bulunmamıştır. Bu yönüyle gazete Türkiye'nin güvenilir müttefik olduğu tezini kuvvetlendirmeye çalışmıştır.

Dulles'in Orta Doğu gezisi Türkiye'yi Orta Doğu'da aktif bir politika izlemeye yönlendirirken Kuzey Kuşak Projesini uygulama sahasına koyma imkânı vermiştir.³⁹ Sonradan "*Bağdat Paktı*"⁴⁰ olarak ortaya çıkacak olan proje, Dulles'in Orta Doğu seyahati sonucunda fikrî olarak kesinleşmiş, Orta Doğu'da kurulacak bu paktta önderlik etmek üzere Türkiye'nin inisiyatif alması yönündeki görüşler netleşmişti. Bu pakt SSCB'nin güneyinde yer alan Türkiye, Irak, İran, Suriye ve Pakistan tarafından oluşturulacaktı ve yanlarında mümkün olduğu kadar sayıda da Arap ülkesinin katılması sağlanacaktı.⁴¹

4. Türkiye Pakistan Dostluk Antlaşması

Batı ittifakı içine bağlamak istememektedir. Sonuncusu ise, Kuzey Kuşak Devletleri SSCB'nin komünizm tehdidinden endişe duymaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Gönlübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 251, 252.

³⁸ Daily Boston Globe, 30 Mayıs 1953, s. 3; The Sun, 30 Mayıs 1953, s. 5; The New York Times, 30 Mayıs 1953, s. 3; New York Herald Tribune, 30 Mayıs 1953, s. 6.

³⁹ Akman ve Zeyrek, *John Foster Dulles'in*, s. 283.

⁴⁰ Paktın amacı, SSCB'nin bölgeye hâkim olmasını engellemektir. Orta Doğu bölgesinin; Batı'nın savunma alanı içerisine girmesi ve Batı devletleriyle yakınlaşmanın sağlanması üzerine kurulmuşken, pakt bölgede yeni bloklara ve çatışmalara sebep olmuştur. Mısır ve Suriye gibi Batı karşıtı ülkeler paktı şiddetle eleştirmiş bunu Orta Doğu'nun yeni sömürge planı olarak adlandırmışlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Davut Dursun, İstanbul: TDV Yayınları, 1991, "*Bağdat Paktı*", maddesi.

⁴¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, sayfa 492; M. Bürkan Serbest, "*Bağdat Paktı'nın Kuruluş Süreci Ve Gelişiminde Türkiye'nin Rolü*", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 5, sy. 3 (Temmuz 2016), s. 402.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 5 Number 2 June 2024

Bu projenin ilk adımı olarak Türkiye ve Pakistan⁴² arasında dostluk anlaşması imzalandı⁴³. The Times gazetesi de “*Türkiye-Pakistan Antlaşması*”, “*Antlaşmanın Biçimi Hakkında Ankara’nın Görüşleri*” başlıklarıyla yapılması düşünülen dostluk antlaşması öncesi Türkiye’nin endişelerini 29 Ocak 1954 tarihinde gazete sütunlarına taşımıştı. Haberde, Ankara’daki resmi çevrelerin Pakistan ile yapacakları bir savunma antlaşması konusunda Amerika’dan gelen haberlere karşı çıkmamalarına rağmen, bu antlaşmanın yakın bir zamanda gerçekleşmesi konusunda çekinceleri olduğunu ileri sürüyordu. Haberin devamında ise Türkiye’nin Orta Doğu savunmasını örgütlemeyi her zaman dilediği ve böyle bir planın gerçekleştirilmesine yardım etmek için elinden gelenin en iyisini yaptığı vurgulanmıştı. Gazetede ayrıca, Pakistan Askeri Kuvvetlerinin Başkomutanı Eyüb Khan ile Pakistan Genel Valisi Ghulam Mohammed’in Türkiye’ye yakın zaman önce gerçekleştirmiş olduğu ziyaretten de bahsederek ziyaretin son derece önemli olduğu ve bu ziyaret esnasında gerçekleşen görüş alışverişinin iki ülke arasında imzalanacak olan dostluk anlaşması için elverişli bir ortam sağladığı yorumu yapılmıştı.

The Times Gazetesi bütün bu gelişmelere rağmen Türkiye bazı şartları olduğunu da belirtmişti. Nitekim 29 Ocak günü verilen haberde Ankara’nın, Pakistan’la imzalamayı düşündüğü olası antlaşmanın, geçtiğimiz yıl “*Türkiye Yunanistan ve Yugoslavya* arasında imzalanan antlaşma gibi olacağı ve Pakistan ile Türkiye arasında yapılması düşünülen antlaşmaya İran, Irak veya isteyen diğer Arap ülkelerinin katılımına açık olacağı, böyle bir planın başarısı için elinden gelen her şeyi yapmaya razı olan Türkiye’nin ise siyasi engellerin kaldırılması ve buna katılan ülkelere yeterli askeri yardımın yapılmasını önkoşul saydığı belirtilmişti. Gazete ayrıca Türkiye’nin bu önkoşulunun öncelikle, Birleşik Devletler tarafından ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO üyesi diğer ülkelerin iş birliği ve onayıyla alınan uygun bir eylemle gerçekleştirilebileceğini, bu konunun da büyük olasılıkla Cumhurbaşkanı Bayar’ın Washington’u ziyareti sırasında ele alınacağı ve ardından Ankara ile Karaçi arasında doğrudan doğruya görüşmelerin başlatılacağı sanılmaktadır” yorumunu ilave etmeyi de ihmal etmemişti.⁴⁴

---

⁴² Pakistan doğrudan SSCB’nin tehdidi altında olmamasına rağmen, Keşmir Sorunu nedeniyle Hindistan ile arası gergin bir durumda olduğundan dolayı ABD’nin destekleyeceği bir ittifak ile savunmasını güçlendirmeyi amaçlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Turgay Merih, *Soğuk Savaş ve Türkiye*, Ebabel Yayıncılık, 2006, s. 173.

⁴³ Antlaşma 7 maddelik kısa bir metindir. Asıl somut hedefler kendisini 4. ve 6. maddelerde kendini göstermektedir. Buna göre antlaşmanın 4. maddesi direkt olarak savunma alanına yönelik iken 6. maddesi antlaşmanın ileriye dönük bir savunma paktı hedefi olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca diğer devletlerin de bu antlaşmaya katılımlarının mümkün olduğunu belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Serbest, *Bağdat Paktı’nın Kuruluş Süreci*, s. 403, 404.

⁴⁴ The Times, 29 Ocak 1954, s.3.

Askeri bir nitelik taşımayan ve 2 Nisan 1954 yılında Türkiye ve Pakistan arasında imza edilen bu antlaşmada taraflar ortak çıkarlarını ilgilendiren uluslararası konularda görüş alışverişinde bulunacaklarını, kültürel, ekonomik ve teknik konularda azami ölçüde iş birliği yapacaklarını ifade etmişlerdir.⁴⁵ Ancak bu antlaşma savunma alanında iki ülke arasında sıkı bir iş birliğini öngörmemişti.

Bu antlaşmayı asıl önemli kılan nokta antlaşmanın 6.maddesi gereğince diğer devletlerin katılımına açık olmasıydı. Bundan amaç diğer devletlerin katılımı sağlanarak bölgede genel bir savunma sisteminin kurulmasını sağlamaktı.⁴⁶ Bu nedenle Türkiye 1954 yılının ikinci yarısından itibaren çabalarını Irak üzerinde yoğunlaştırmıştı.⁴⁷

5. Bağdat Paktı'na Giden Süreçte Türkiye-İrak Yakınlaşması

Irak monarşisi bir süredir bölgesel kaygılar nedeniyle Batı'yla yakınlaşmak amacındaydı. Bu yüzden Irak, Orta Doğu'daki Arap devletleri içerisinde Batı'yla yakınlaşması en kolay devlet olarak görünmekteydi.⁴⁸ Irak Başbakanı Nuri Sait, Batı'yla iş birliği yapılması konusunda gerek ülkenin kralını gerek politikacılarını bu iş birliğine inandırmayı başarmıştı. Nuri Sait, bu iş birliği yoluyla ülkenin ekonomik bakımdan güçlenmesini, büyük olasılıkla da İsrail karşısında Arap dünyasında önderlik etmeyi hedeflemekteydi. Bu amaçla Türkiye ile ittifak arayışlarına girmiştir.⁴⁹ Bu ittifak görüşmelerinin ilk ayağı Türkiye'de gerçekleşmiştir. The Times Gazetesi ise 6 Ocak günü "Bağdat Paktı Konuşuldu" başlığıyla ilk temasları gazete sütunlarına şu şekilde taşımıştır:

"Irak'taki olaylar Türkiye'de derin kaygılara neden oluyor. Bu sabah Cumhurbaşkanı Bayar'ın Ankara'ya gitmek için havaalanına bırakıldığı ve bugün İstanbul'da açılacak olan Bağdat Paktı'nın Müslüman üyelerinden oluşan konferansın artık Ankara'da gerçekleşeceği açıklandı. Pakistan Cumhurbaşkanı

⁴⁵ Antlaşmanın maddelerine yer verilen gazete haberinde akit taraflar menfaatlerini ilgilendiren konularda birbirleriyle istişare edebilecekler, şartlar dâhilinde azami bir şekilde iş birliği yapabileceklerdir. Yine akit taraflar savunma alanlarında da birbirleriyle istişare ederek iş birliği içerisinde olacaklardır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Akşam gazetesi, 3 Nisan 1954, s. 1, 2.

⁴⁶ Fuat Köprülü Ajans France Press'e yaptığı bir açıklamasında: "Şimdi Türkiye-Pakistan anlaşmasının metninin neşredilmiş olması üzerine herkes bu anlaşmanın, onun gayelerine hizmeti samimiyetle arzu eden bütün memleketlerin iltihakına açık olduğunu müşahade edebilecektir. Bu iltihak hükmü başlı başına Orta Doğu memleketlerine bir nevi açık davet teşkil etmektedir. Buna Orta Doğu'nun menfaatine uygun bir şekilde cevap verilmesini temenni ederiz" diyerek antlaşmanın bütün Orta Doğu devletlerine açık olduğunu altını çizmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Uslu, age, s.113.

⁴⁷ Elie Podeh, *The Quest for Hegemony in the Arab World The Struggle Over the Baghdad Pact*, E. J. Brill, Leiden/Netherlands, 1995, s.94; The Times, 6 Ocak 1955, s.7.

⁴⁸ Ömer Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Orta Doğu'suna Karşı Politikası*, Barış Platin Kitabevi, 2011, s. 62.

⁴⁹ Yeşilbursa, *Bağdat Paktı*, s. 89.

Büyük General İskender Mirza Ankara'ya çoktan gelmiş ve İran Şahı'nın da başkente gelmesi bekleniyor. Ankara'da konferansın yapılmasının, delegelerin olaylarla daha yakın temas halinde olmalarına ve yeterli tedbirlerin alınması için daha iyi bir konumda bulunmalarına izin verildiği varsayılmaktadır. Türkiye'de, Irak'ta yaşanan olaylar ve muhtemel yankıları hakkında herhangi bir otorite beyanı henüz elde edilememiştir ancak genel görüş Orta Doğu'da genel bir karışıklığa neden olabileceği ve özellikle Ürdün ve Lübnan'ın kaderini etkileyebileceği yönündedir.”

Bu görüşmeden birkaç ay sonra Irak ile temasta bulunmak üzere Adnan Menderes iade-i ziyarette bulunmak için Bağdat'a gitmeyi planlamıştır. Yapılacak bu gezide iki ülke arasında yapılacak görüşmelerinin yanında iktisadi ve kültürel anlamda da düzenlemeler yapılması planlanmıştır.⁵⁰ Ayrıca Türkiye'nin bütçesine dâhil etmiş olduğu petrol borcunun da bu ziyaret esnasında görüşülecek konular arasında olması gerektiği basında yer almıştır. The Times Gazetesi 6 Ocak 1955⁵¹ tarihli sayısında “*Irak'a Türk Ziyareti*” başlığıyla gerçekleşen ziyareti sütunlarına taşımıştı. Haberde, “*muhtemelen savunma tedbirleri konuşuldu*” yorumu yapıldıktan sonra;

“Türkiye Başbakanı Sayın Menderes Dışişleri Bakanı Sayın Köprülü, Bayındırlık Bakanı Zeytinoglu ve birkaç milletvekili eşliğinde, Nuri es Said'in geçen sonbaharda yaptığı Türkiye ziyaretinin bir karşılığı olarak yarın Irak'a yapılacak resmi bir ziyaret için hava yoluyla Bağdat'a gidecekler. Daha sonra Türk devlet adamları Lübnan'ı ziyaret edecek. Bu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana bir Türk Başbakanının Orta Doğu ülkesine yaptığı ilk resmi ziyarettir ve Türk basını tarafından Türkiye ile bu ülkeler arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesine ve sonunda bir savunma sisteminin örgütlenmesine yönelik ilk adım olarak değerlendirilmektedir” denilmiştir.

Yapılan bu haberden bir gün sonra 7 Ocak 1955 tarihinde ise “*Türkler Bağdat'ta*”, “*Sekiz Günlük Ziyaret*” başlıklarıyla yeni bir haber yayımlanmıştı. Haberde, Başbakan Menderes liderliğindeki Türk heyetinin bu öğleden sonra sekiz günlük Irak ziyareti için Bağdat'a geldiği, Türk heyetin burada Türk-Irak ilişkilerini güçlendirmek ve Orta Doğu savunmasını pekiştirmek için bulunduğu belirtilmişti. The Times Gazetesi ayrıca Irak Başbakanı Nuri es-Said'in, “*Amacımız tüm Orta Doğu ülkelerinin bir Orta Doğu savunması oluşturması için birlikte hareket etmektir*” şeklindeki ifadelerine de yer vermişti.⁵²

⁵⁰ Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 528.

⁵¹ The Times, 6 Ocak 1955, s. 7.

⁵² The Times, 7 Ocak 1955, s. 7.

Irak ve Türk Heyeti⁵³ arasında ilk büyük toplantı ise 10 Ocak 1955'te gerçekleşmiştir. Bu toplantıya Irak heyeti adına Başbakan Nuri Said Paşa, Irak Dışişleri Genel Sekreteri Bahaddin Avni, Devlet Bakanı Burhanettin Başayan, Başbakan Yardımcısı Ahmet Muhtar Baban ve Ankara Büyükelçisi İbrahim Akif El Alusi, katılmıştır. Türk Hükümeti adına ise Başbakan Adnan Menderes Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Muharrem Nuri Birgi ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü bunuyordu.⁵⁴ Türk Hükümeti ile Irak Hükümeti arasında gerçekleşen görüşmeler son derece olumlu geçmiştir. Zira iki ülkenin de birbirine ihtiyaçları olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Türk Hükümeti Irak ziyaretinin akabinde Mısır'a da bir ziyaret gerçekleştirmiştir. The Times Gazetesi de bu ziyareti gazetenin sütunlarına taşımıştır. Haberde, Menderes'in, Mısır'ı da ziyaret edeceği ve Irak ile Mısır'ın Orta Doğu coğrafyasında en etkili Arap Birliği üyeleri olduğu için, bu durumun Türkiye ile Arap devletleri arasındaki yakın ilişkileri pekiştireceği yorumunda bulunulmuştu.⁵⁵

6. Bağdat Paktı'nın İmzalanması

Bölge ülkelerinden gelen olumsuz tepkilere rağmen ABD ve İngiltere'nin desteğini alan Türkiye ve Irak 24 Şubat 1955'de Bağdat'ta (daha sonra Bağdat Paktı olarak anılacak) Türkiye-İrak Karşılıklı İşbirliği Antlaşması'nı imzaladı.⁵⁶ Türkiye ve Irak'ın bir pakt yönünde anlaşmaya vardıklarını açıklamalarının ardından Mısır şiddetli bir tepki gösterdi. Devlet başkanı Nasır, Arap devletlerini acil biçimde toplantıya çağırarak Irak'ı Arap dayanışmasına zarar vermekle suçladı.⁵⁷ The Times, Mısır hükümetinin, Türkiye ile Irak arasında savunma

⁵³Menderes'in 6-12 Ocak tarihlerinde Irak'a görüşmeye gitmesinin akabinde 13 Ocak tarihinde iki devlet arasında ortak bir bildiri yayınlanmıştır. Buna göre, yapılacak antlaşma, Birleşmiş Milletler Anayasası'nın 51. maddesinde belirtilmiş olan meşru savunma hakkına dayanarak gerek bu bölgede gerek bu bölge dışından yani her nereden gelirse gelsin akit taraflara yöneltilen saldırılara birlikte karşı konulması için aralarında iş birliği yükümlülüğünü içerecektir. Anlaşmaya vakit geçirmeden kesin biçimi verilecek ve hemen imzalanacaktır Türkiye ile Irak hükümetleri, Orta Doğu'da Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın ilkelerine ve bu ilkelere dayanılarak alınmış kararlara uygun olarak istikrarın kurulmasına ve ne biçimde ortaya çıkarsa çıksın saldırı niyetlerinin önlenmesiyle güvenliğin güçlendirilmesine ve barışın korunmasına hizmet edeceğine inandıkları böyle bir anlaşmaya, onun amaçlarının gerçekleşmesine hizmet kararını kanıtlamış olan ya da coğrafi konumu gereği ya da elindeki olanaklar sayesinde bu yolda çaba gösterecek durumda bulunan devletlerin katılmasını yararlı ve gerekli görmekteyler. Bu bakımdan, antlaşma kesin biçimini almadan önce, çok kısa bir sürede, bu konuda kendileriyle birlikte hareket etmek istediğini gösterecek devletlerle sıkı temas içinde bulunarak, anlaşmanın imzasının onlarla birlikte yapılmasına çalışacaklar ve her ne olursa olsun, imzadan sonra da aynı çabayı sürdüreceklerdir." Orta Doğu'nun huzur ve güvenliği için iki devlet arasında antlaşma imzalanması konusunda fikir birliğine varılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Soysal, *1955 Bağdat Paktı*, s.197; Ayın Tarihi, 13 Ocak 1955, s. 114, 115.

⁵⁴ Milliyet, 11 Ocak 1955, s. 1-7.

⁵⁵ The Times, 7 Ocak 1955, s. 7.

⁵⁶ Yeşilbursa, *Bağdat Paktı*, s. 89; Mustafa Sıtkı Bilgin, "1950'li Yıllarda Türkiye'nin Orta Doğu Dış Politikası ve Türk-Arap İlişkilerine Etkisi", *Gazi Akademik Bakış*, c. 11, sy. 21 (Aralık 2017), s. 10, 11.

⁵⁷ The Times, 17 Ocak 1955, s. 5.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 5 Number 2 June 2024

---

anlaşması imzalanması durumunu görüşmek üzere 22 Ocak'ta Kahire'de Arap Birliği hükümetleri başbakanlarının katılacağı bir toplantının yapılması için çağrıda bulunduğunu "*Kahire Arap Birliği'ne Başvuruyor*", "*Bağdat Paketi Konusunda İlk Görüşmeler*" başlıklarıyla duyurdu.⁵⁸ Gazeteye göre Kahire'deki Arap Birliği'nin diplomatik temsilcileri, bu öneriyi hükümetlerine bildirmek talebiyle Mısır Başbakanı Albay Nasır'ın daveti ile bir araya gelmişler, daha önceyse konu Başbakan, Irak-Türkiye anlaşmasını Ulusal Önderlik Bakanı Binbaşı Salah Salem, Dışişleri Bakanı Mahmud Fevzi ve Arap Birliği Genel Sekreteri Abdül Halik Hassuna ile yaptığı görüşmelerde derinlemesine ele almıştır. Bu görüşmeler sonunda Albay Nasır, Arap Birliği anlaşmasının geliştirilmesi yolunda Mısır'ın büyük çabalar harcadığını belirtmiştir. Hükümet yanlısı Al Cumhuriya gazetesinin dünkü sayısında Irak Başbakanı Nuri Said aleyhinde kaba sayılabilecek ifadeler kullanılmıştır.⁵⁹ Aynı gece basın temsilcileriyle konuşan Binbaşı Salem ise Mısır siyasetinin Arapları uluslararası siyaset alanında bağımsız bir güç olarak gördüğünü, birleşik bir dış siyaset uyguladıklarını ve Arap Birliği'nin güvenlik anlaşmasıyla bölgelerinde bir savunma hattı oluşturduğunu belirtmiştir. Irak'ın diğer Arap hükümetlerine danışmadan Türkiye ile ayrı bir anlaşma yapmasına kadar Mısır'ın bu politikanın tüm Arap ülkeleri tarafından oybirliği ile kabul edildiği düşüncesinde olduğunu belirten Binbaşı Salem, bu durumun Arap Birliği'nin varlığını tehlikeye soktuğunu vurgulamıştır. 22 Ocak'ta yapılacak toplantıda Arap Birliği'nin temel ilkelerinin ele alınacağı bu toplantının sonucunda "*Allah'ın Arap uluslarının geleceğini tehlikeye atmamak için liderleri uyaracağı inancı*" dile getirilmiştir. Binbaşı Salem, Irak'ın bu anlaşmayı imzalaması durumunda Mısır'ın ne gibi bir tepki vereceği konusunda fikrinin olmadığını da belirtmiştir. Bu konuda Arap Başbakanlarının kararının beklenilmesi gerektiğini, buna göre politikaların hazırlanacağını vurgulayan Salem, ne olursa olsun Mısır'ın Arap Birliği'ni terk etmeyeceğini ve Irak'ın Arap Birliği dışında adım atıp Türkiye ile savunma anlaşması imzalamasının mümkün olmadığını söylemiştir. Bununla birlikte Arap Birliği'ne dâhil olan ülkelere danışmadan adım atmasının Irak'ın hayrına olmadığını vurgulamıştır. Ancak Irak Başbakanı Nuri es-Said'in bu konuda Mısır hükümetini bilgilendirdiği ve aklında Pakistan, Türkiye, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Arap devletlerini içeren bir ittifakın oluşturulması düşüncesinin yer aldığı ortaya atılmıştır⁶⁰.

---

⁵⁸ Nasır'ın Bağdat Paketi'ne karşı olumsuz bir izlenim yaratmaya çalışmasının altında batı karşıtı politika izlemesinin etkisi olmasıyla beraber hiç şüphesiz Arap devletleri içerisinde girdiği liderlik mücadelesinin de etkisi vardır. 1948-1958 yılları arasında Arap dünyasında ilişkiler iki rakip gücün liderlik mücadelesi etrafında şekillenmiştir. Bu rakiplerden biri Nil Vadisi'ndeki Mısır, diğeri ise Mezopotamya'daki Irak'tır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Serbest, *Bağdat Paketi'nin Kuruluş Süreci*, s. 408.

⁵⁹ The Times, 17 Ocak 1955, s. 7.

⁶⁰ Binbaşı Salem Türkiye-İrak ittifakının Arap birliğini tehdit ettiğini, bu girişimin Arap Milliyetçiliği için büyük bir tehlike arz ettiğini vurgulamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: The Times, 17 Ocak 1955, s. 3.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 5 Number 2 June 2024

Mısır'ın Irak'la ilgili bu görüşüne Suudi Arabistan Başbakanından da destek gelmiştir. Nitekim The Times Gazetesi “*Suudi Arabistan'dan Destek*”⁶¹ başlığıyla verdiği haberde, Suudi Arabistan Başbakanı Emir Faysal'ın Albay Cemal Abdul Nasır'a yaptığı ziyaret sonrasında, Mısır'ın Türkiye ile bir savunma antlaşması imzalamasının, Arap Birliği kolektif güvenlik paktına zarar vereceğini ifade etmiş, bu paktın Arap devletleri arasında yabancı bir pakt olduğunu belirterek Nâsır'ın görüşünü desteklemiştir. Suudi Arabistan'ın bu tutumunun sebebi hiç şüphesiz Arap dünyasında Suudi Arabistan'ın prestijini arttırmak ve Irak'ın Arap dünyası üzerindeki etkisinin kırılmasını sağlamaya çalışmak olmuştur.

Times Gazetesi, Mısır'ın, Türkiye-Irak arasında gerçekleşen ittifaka katılmaması ile ilgili karar almasında büyük devletleri suçlayacaktır. Nitekim “*Talihsiz Sonuç*” başlığıyla verilen haberde bu durum açıkça görülmüştür. Türkiye Başbakanı'nın Bağdat'taki inisiyatifinin ve Mısır'ın tepkisinin ürünü olarak ortaya talihsiz bir durum çıktığını, Mısır'ın Orta Doğu'da gerici bir etkisi olan Suudi Arabistan'ın kollarına geri atıldığını vurgulamıştır. Daha önce Mısır politikası, Arap Birliği çerçevesinde Irak ile yapıcı iş birliğine doğru ilerlemekteydi. Ancak öngörülen Türkiye-Irak anlaşması herkese açık olduğu için ve Mısır'ın fikri hesaba katılmadan yapıldığı için bu durum Mısır'da dışarıdan bir gücün Arap dünyasını örgütlediği şeklinde algılanmasına yol açmıştır.⁶² Türk inisiyatifi, ABD'nin, Batı'nın ihmal ettiği Mısır'ın savunma ihtiyacına yol açabilecektir. Devrimci Komuta Konseyi'nin bu gece özellikle dış politika ve Arap sorunlarını tartışmak üzere buluşacağına, Irak politikasını kabul edip etmeyeceğine ya da Başbakanların Kahire'ye çağrılmasıyla başlayan hata döngüsünü tamamlamaya karar vermeden önce şüphesiz daha fazla toplantı yapacağına atıfta bulunmuştur.⁶³

Mısır ve Suudi Arabistan devletlerinden gelen olumsuz tepkilere rağmen Irak ve Türkiye arasında Bağdat Paktı imzalanmıştır. Sekiz maddeden oluşan bu paktın iki ana amacı vardı. Birincisi: herhangi bir yerden gelecek muhtemel saldırılardan Orta Doğu'yu korumak, ikincisi ise konunun ilgilendirdiği ülkelerin ekonomik gelişmelerini sağlayabilme çabalarında bu ülkeler arasında iş birliği sağlamaktır.⁶⁴ 5 Nisan 1955'te İngiltere de pakta katıldı.

---

⁶¹The Times, 17 Ocak 1955, s. 5.

⁶² Mısır'ın fikrinin alınmadığı iddialarına karşın 8 Şubat 1955 tarihli Akşam gazetesinin haberinde, Mısır hükümeti tarafından ortaya atılan bu iddiaların yersiz ve asılsız olduğuna dair vurgu yapılarak, bu antlaşmadan Arap devletlerinin haberi olduğu ifade edilmiştir. Mısır'ın takındığı bu tutum haberin devamında eleştirilmiş, Mısır'ın olumsuz tavrına rağmen Irak-Türkiye arasında yapılan bu antlaşmanın Orta Doğu devletlerinin güvenliği açısından önemli bir yere sahip olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Akşam, 8 Şubat 1955, s.1, 2.

⁶³ The Times, 9 Şubat 1955, s. 6.

⁶⁴ Pakta katılan ülkeler: Türkiye, Irak, Pakistan, İran ve İngiltere'dir. NATO ve SEATO'ya benzeyen Bağdat Paktı, ortak ekonomik, askeri ve politik amaçları arttırmak için kurulmuş olan bir savunma örgütüdür. Ayrıntılı bilgi için bkz.: U.S. Department of State Archive. “The Baghdad Pact (1955) and the Central Treaty Organization (CENTO)”. <http://2001-2009.state.gov>.

İngiltere'nin pakta dâhil olma amacı ise bir süredir aktif bir politika izleyemediği Orta Doğu'da ekonomik ve siyasi çıkarlarını koruma altına alma isteğinden kaynaklanmaktaydı. Ancak İngiltere'nin katılımı Bağdat Paktı'nı Araplar nezdinde zayıflatan önemli bir neden olmuştur. Çünkü bazı Arap devletleri tarafından pakt, başta İngiltere olmak üzere Batı'nın Orta Doğu'daki çıkarlarını korumaya yönelik oluşturulmuş bir antlaşma olarak değerlendirilmiştir. Esas sorunu Hindistan olan ve bu sayede Batı'nın özellikle de ABD'nin desteğini almayı uman Pakistan Eylül 1955'de, İran da Kasım 1955'de pakta üye olmuştur.⁶⁵ İran bu pakta üyeliği ile uzun zamandır sürdürdüğü tarafsızlık ilkesinden vazgeçmiş ve geleneksel dış politikasından farklı bir çizgide hareket etmeye başlamıştır. İran Şahı Rıza Pehlevi ülke içerisinde otoritesini sağlamlaştırmak ve SSCB'ye karşı İran'ın güvenliğini sağlamak için Batı devletlerine yakınlaşmaya karar vermiştir. Bunun da ilk ve önemli bir adımını Türkiye ve Irak arasında imzalanan Bağdat Paktı'na katılmak teşkil etmiştir.⁶⁶ Bu arada Türkiye, Irak dışında diğer Arap devletlerinin de pakta katılımını sağlamak için çaba harcamış ancak olumlu bir sonuç alamamıştır.⁶⁷

7. Bağdat Paktı'na Gelen Tepkiler

Bağdat Paktı'na en sert tepkiler hiç şüphesiz Mısır ve Suudi Arabistan'dan gelmiştir.⁶⁸ Nâsır, Bağdat paktını emperyalist bir mekanizma olarak nitelendirmiş, Batılı devletlerin bu pakt aracılığıyla Orta Doğu'da emellerini gerçekleştirmeye çalıştığını dile getirmiştir.⁶⁹ Nâsır pakta karşı olduğu gibi Arap devletlerini de pakta karşı olması konusunda kışkırtmış, paktın Arap Birliği'ni bölmek isteyen Batı yanlısı bir misyonu olduğunu iddia etmiştir.⁷⁰ Suudi Arabistan da bölgede Irak'a karşı girdiği rekabette kendi prestijini arttırmak ve Irak'a prestij kaybı yaşatmak için Bağdat Paktı konusunda Nâsır'ı desteklemiştir.

Öte yandan İsrail de Bağdat Paktı'nı Orta Doğu için bir tehlike olarak algılamıştır. İsrail'in bu paktı kendisi için tehdit olarak algılamasının nedeni ise, Irak'ın Bağdat Paktı'na İsrail'in üye olmasının önüne geçmek için koydurduğu 5. madde olmuştur. Bu maddeye göre paktın sadece Arap Birliği'nin üyelerine ve taraflarca tanınmış ülkelere açık olduğu ifade

⁶⁵ İran'ın Bağdat Paktı'na dâhil olması Türk basını tarafından memnuniyetle karşılanmış, İran'ın katılımıyla Orta Doğu'da komünist aleyhtarı bir paktın ilk ve mühim bir adımının tamamlanmış olacağı vurgulanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Akşam, 6 Nisan 1955, s. 1, 2.

⁶⁶ Şüküroğlu, *1945-1960 Soğuk Savaş Dönemi*, s. 98, 99.

⁶⁷ Yeşilbursa, *Bağdat Paktı*, s. 89.

⁶⁸ SSCB de bu paktın Orta Doğu'daki barışı bozacağı iddiasıyla eleştirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: The Times, 8 Ocak 1956, s. 5.

⁶⁹ Bilgin, *1950'li Yıllarda Türkiye'nin*, s. 11.

⁷⁰ Serbest, *Bağdat Paktı'nın Kuruluş Süreci*, s. 408.

edilmiştir. İsrail'e göre bu madde İsrail'e karşı Arap saldırganlığını arttıracığı için İsrail tarafından olumsuz değerlendirilmektedir.⁷¹

Öte yandan Yugoslavya Başkanı olan Tito da Bağdat Paktı'nı eleştirenler arasındadır. The Times gazetesinin haberinde de bu durum "*Bağdat Paktı Eleştirildi*" başlığıyla dile getirilmiştir. Başkan Tito'nun, Kahire'den ayrılmadan önce Yugoslav muhabirlere verdiği mülakatın paylaşıldığı haberde, Mısır ile İsrail arasındaki uyuşmazlık konusunda arabulucu olmak gibi bir niyetinin olmadığını belirten Tito, Orta Doğu'da yaşayan halkların daha kolay ve hızlı bir şekilde gelişmesi için barışın hâkim olması gerektiğini ifade etmiştir. Mısır halkının barış arzusu konusunda ikna olduğunu ve aynı zamanda güçlü bir Mısır'ın dünyanın bu bölgesindeki gelişme konusunda belirleyici bir rol oynayacağını belirten Tito, Mısırlı liderlerin kendi bağımsızlıklarını güvence altına alma konusundaki kararlılıklarından ve ülkenin yaşam standardının yükseltilmesi için attıkları cesur adımlardan da etkilendiğini belirtmiştir. Mareşal Tito, Bağdat Paktı konusunda kamuoyuna yaptığı ilk yorumda ise iki kritik konuya değinmişti. Tito: "*Bağdat Paktı, ne herhangi birisine karşı bir "duvarı" temsil etmektedir ne de ona bağlı halkların ve ülkelerin çıkarlarına hizmet etmektedir*" yorumunda bulunmuştur.⁷²

Bağdat Paktına bir diğer eleştiri de Hindistan'dan gelmiştir. The Times gazetesi de 5 Aralık 1955 tarihli "*Bağdat Paktı Can Sıkıcı*" başlığıyla verdiği haberde bu durumu dile getirmiştir. Hindistan'ın İngiliz Devletler Topluluğu ile bağına savunan Nehru'nun yaptığı konuşmasının verildiği haberde, Nehru'nun Bağdat Paktı'na sert eleştiriler yönelttiği belirtilmiştir. Haberin devamında, Hindistan'ın İngiliz Devletler Topluluğu ile bağlantısının kendi politikalarının uygulanmasını kesinlikle etkilemeyeceğini belirten Nehru, "*iç ve dış politikalarımız açısından kesinlikle kendi isteklerimiz doğrultusunda hareket ettik*" demiştir. Nehru sözlerine şöyle devam etmiştir: "*diğer topluluk ülkelerinin politikalarından ve uygulamalarından farklılıklarımız var, bu farklılıklar ve uygulamalar konusunda onlarla tartışıyoruz. Son zamanlarda Bağdat Paktı adıyla anılan bir anlaşma yapıldı. Anlaşmaya katılan ülkeler açısından bu anlaşmanın talihsiz ve üzücü olduğu kanaatindeyiz. Barış ve güvenlik konusu açısından gerçekten üzücü bir durumdur.*"⁷³ diyerek Bağdat Paktı'nı yeterince önemsemediklerini ifade etmiştir.

8. Bağdat Paktı'nın Sona Eriş Süreci

⁷¹ Selma Çetinkaya, "Bağdat Paktı'nın Kuruluş Sürecinde Türkiye'nin Orta Doğu ve Batı ile İlişkileri", *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 1, sy. 1 (Ekim 2016), s. 22, 23.

⁷² The Times, 8 Ocak 1956, s. 7.

⁷³ The Times, 5 Aralık 1955, s. 3.

Bağdat Paktı her üyenin bu anlaşmadan farklı beklentiler içerisinde olmasından ve ABD'nin bu pakta girmemesinden⁷⁴ dolayı zayıf ve etkisiz kalmıştır. Türkiye bu pakla Orta Doğu'da lider olmayı ve SSCB tehdidine karşı koymayı hedeflemiştir. İngiltere Orta Doğu'daki çıkarlarını ve nüfuzunu devam ettirmek için; Irak İngiltere ile siyasi ve askeri anlamda daha kabul edilebilir bir savunma anlaşması yapmak, Amerika Birleşik Devletleri'nden daha fazla askeri yardım elde etmek ve böylece Arap dünyasındaki nüfuzunu artırmak için pakta üye olmuştur. İran ve Pakistan ise, yönetimde yer alan grupların daha çok kendilerini makamlarında tutmak amaçları vardır ve bunlar ayrıca ABD'den ek destek almak amaçlı üye olmuştur.⁷⁵

Irak'ta gerçekleştirilen askeri darbe sadece monarşiyi yıkmakla kalmamış bölge politikasında önemli değişikliklere de yol açmıştır. Nitekim bu durum 14 Temmuz 1958'de gerçekleştirilen hükümet darbesinin pakta fazlasıyla etkilemesinden de anlaşılmaktadır. Darbe sonrası 24 Mart 1959'da Irak, pakttan resmen ayrılmıştır. Buna rağmen Bağdat Paktı 21 Ağustos 1959'a kadar Irak olmadan devam etmiştir. Bu tarihten sonra ise Bağdat Paktı yerine Merkezi Antlaşma Teşkilatı (CENTO) kurulmuştur. Böylelikle yaklaşık dört yıl süren ve Türkiye'nin gerek Orta Doğu ülkeleriyle gerekse Batı ve Sovyet Rusya ile yaşadığı inişli çıkışlı serüveninin Bağdat Paktı kısmı sona ermiştir.⁷⁶

Sonuç

Görülüyor ki Orta Doğu'da İngiltere'nin bıraktığı boşluğu doldurmaya çalışan ABD'nin temel amacı Kuzey Kuşak Projesi'yle Sovyet yayılmacılığının önüne geçmektir. Bu çerçevede Orta Doğu ülkeleri ile sıkı iş birliğine gitme yolunda adımlar atırsa da Süveyş Krizi ve Filistin meselesi Arap dünyasında ciddi bir Batı/ABD karşıtlığı meydana getirmişti. Bundan dolayı Türkiye bölge açısından güvenilir bir müttefik olarak doğmuştu.

⁷⁴ ABD'nin pakta katılmamasının nedenleri arasında; SSCB'nin, ABD pakta dâhil olursa Orta Doğu bölgesinde yeni politikalar geliştireceği düşüncesinin hâkim olması, İsrail'in bu pakta üye olmaması ve pakta kuşkuyla bakması nedeniyle ABD'nin müttefikini daha fazla kuşkulandırmak istememesi vardır. Ayrıca ABD bu pakta katılırsa bu kararın ABD Senatosu'nda onaylanması gerekmektedir. Bu yüzden ABD Orta Doğu politikasını iç politikası haline getirmek istememiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Serbest, *Bağdat Paktı'nın Kuruluş Süreci*, s. 416.

⁷⁵ Yeşilbursa, *Bağdat Paktı*, s. 97-121; Oran, *Türk Dış Politikası*, s.617-634.

⁷⁶ Cihat Göktepe, *British Foreign Policy Towards Turkey 1959-1965*, Routledge, 2012, s. 29.

Bir Amerikan projesi olan Bağdat Paktı'na Türkiye hızlı bir şekilde empoze olmuştu. Fakat projedeki İngiliz varlığı, Müslüman Arap dünyasının Türkiye'ye şüphe ile bakmasına sebep olmuş ve böylelikle Türkiye, Arap coğrafyasından biraz daha uzaklaşmıştır. Bu durum ise Türkiye'nin daha da Batı'ya bağlanmasına neden olmuştur. Bağdat Paktı'na en fazla tepki gösteren devlet hiç şüphesiz Mısır olmuştur. Bununla birlikte Suriye ile Suudi Arabistan da hep temkinli davranmıştır. Orta Doğu coğrafyasında birleştirici bir rol oynaması beklenen Bağdat Paktı tam aksi bir etki etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mustafa Bostancı, "Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Paktı", *Gazi Akademik Bakış*, c. 7, sy. 13 (Mayıs 2013), s. 182.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 5 Number 2 June 2024

Öte yandan Türkiye, II. Dünya Savaşından sonra Sovyet tehdidini açıktan hissetmeye başladığından bölgede dayanışma içinde olacağı devletlere de ihtiyaç duyuyordu. Ne var ki Arap dünyasının olumsuz tavırları Türkiye için de geçerliydi. Bu yüzden tüm gayretlere rağmen sadece Irak ile sıkı temaslar kurulabilmişti. İran'ın dış politika değişikliği, Pakistan'ın Sovyet yayılmacılığından daha çok Hindistan ile yaşadığı gerginliklerin yarattığı destek arayışları bu dört devletin bir araya gelme ihtiyacını arttırmıştır. Bununla birlikte ittifak sürecini hızlandıran gelişme ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in Orta Doğu ziyareti olmuştur. Dulles, Kuzey Kuşak Projesi için zemin ararken kendisine en yakın görüş olarak Türkiye'yi bulmuştur. Bu yakınlaşma Türkiye'nin Orta Doğu üzerindeki etkinliğini arttırmaya yönelik olarak değerlendirilse de Balkan Pakti'nin doğuşu Irak üzerinden şiddetli bir tepkinin oluşmasına da imkân vermiş, böylece Türkiye'nin yükselmekte olan etkinliğinin önü kesilmeye çalışılmıştır.

Bütün bu gelişmeler arasında The Times gazetesinin Türkiye'ye hakkında yaptığı haberler güvenilir müttefik tezini güçlendirmeye, ABD kamuoyunda Türkiye sempatisini uyandırmaya yöneliktir. Gazete Türkiye ile ilgili haberlerinde son derece dikkatli bir dil kullanmış, üstü kapalı da olsa Türkiye'yi övmekten geri durmamıştır. Bu yayın politikasının doğrudan ABD çıkarlarıyla ilişkili olduğu da bir gerçek olarak durmaktadır. Haberler incelendiğinde görülmektedir ki The Times gazetesi Bağdat Pakti süresince yaşanan gelişmeleri sütunlarına taşımış, Türkiye'nin bu paktta etkin rol oynamasını desteklemiş ve ABD-İngiltere yanlısı tutumundan dolayı Türkiye'nin aleyhine haberler yapmamıştır. Çünkü bu paktın hayata geçirilmesi İngiltere'nin bölgedeki konumunu sağlamlaştırması açısından oldukça önemlidir. Bu noktada da bunu gerçekleştirebilecek ve Batı yanlısı olan ülke Türkiye'dir.

Kaynakça

Ansiklopedi Maddeleri

Çetinsaya, Gökhan, “Orta Doğu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33: 403-407. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Dursun, Davut, “Bağdat Paktı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4: 446-447. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Kitaplar

Acar, İrfan. *Dış Politika*. Sevinç Matbaası, 1991.

Armaoğlu, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983.

Bağcı, Hüseyin. *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*. İmge Kitabevi, 1990.

Gerger, Haluk. *ABD Orta Doğu Türkiye*, Ceylan Yayınları, 2006.

Göktepe, Cihat. *British Foreign Policy Towards Turkey 1959-1965*. Routledge, 2012.

Gönlübol, Mehmet. *Olaylarla Türk Dış Politikası*. Siyasal Kitabevi, 2006.

Karaaslan, Tufan. *Orta Doğu'nun Coğrafyası*. Nobel Akademik Yayıncılık, 2006.

Kürkçüoğlu, Ömer. *Türkiye'nin Arap Orta Doğu'suna Karşı Politikası*. Barış Platin Kitabevi, 2011.

Merih, Turgay. *Soğuk Savaş ve Türkiye*. Ebabel Yayıncılık, 2006.

Oran, Baskın. *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. Cilt I: 1919-1980, İletişim Yayınları, 2022.

Podeh, Elie. *The Quest for Hegemony in the Arab World The Struggle Over the Baghdad Pact*, E. J. Brill, Leiden/Netherlands, 1995.

Sander, Oral. *Türkiye'nin Dış Politikası*. İmge Kitabevi, 2013.

Şimşek, Erdal. *Türkiye'nin Orta Doğu Politikası*. Kum Saati Yayınları, 2005.

Tellal, Erel. *Uluslararası ve Bölgesel Gelişmeler Çerçevesinde SSCB-Türkiye İlişkileri (1953-1964)*. Mülkiyeler Birliği Vakfı Yayınları, 2000.

Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi: Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*. Bilgi Yayınevi, 1999.

Türk Dış Politikasında 50 yıl: Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı (1923-1934). TC. Dışişleri Bakanlığı Yayınevi, 1974.

Türkmen, Füsün. *Kırılğan Ortaklıktan "Model Ortaklığa" Türkiye-ABD İlişkileri*. Timaş Yayınları, 2012.

Makaleler

Akman, Halil ve Zeyrek, Suat. "John Foster Dulles'in Orta Doğu Gezisi, Temaslar ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)". *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, c.2, sy. 2 (Ağustos 2014): 259-88.

Bilgin, Mustafa Sıtkı. "1950'li Yıllarda Türkiye'nin Orta Doğu Dış Politikası ve Türk-Arap İlişkilerine Etkisi". *Gazi Akademik Bakış*, c. 11, sy. 21 (Aralık 2017): 245-59.

Bilgin, Pınar. "Uluslararası İlişkiler Çalışmalarında 'Merkez-Çevre': Türkiye Nerede?". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, c. 2, sy. 6 (Haziran 2005): 3-14.

Bostancı, Mustafa. "Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Paktı". *Gazi Akademik Bakış*, c. 7, sy. 13 (Mayıs 2013): 171-84.

Buluş, Abdülkadir ve Kabaklarlı, Esra. "1929 Ekonomik Buhranı İle Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması". *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, c. 10, sy. 19 (2010): 1-22.

Çetinkaya, Selma. "Bağdat Paktı'nın Kuruluş Sürecinde Türkiye'nin Orta Doğu ve Batı ile İlişkileri". *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 1, sy. 1 (Ekim 2016): 1-29.

Erdal, İbrahim. "Atatürk Dönemi Türk İnan İlişkileri ve Sadabad Paktı". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, c. 9, sy. 34 (2012).

Kılıç, Sezen. "Musul Sorunu Ve Lozan". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. 24, sy. 71 (Temmuz 2008): 319-40.

Okur, Mehmet. "Atatürk Tarafından Yabancı Devlet Başkanlarına Verilen Hediyeler". *Atatürk Yolu Dergisi*, c. 9, sy. 33 (Mart 2004).

Serbest, M. Bürkan. "Bağdat Paktı'nın Kuruluş Süreci Ve Gelişiminde Türkiye'nin Rolü". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 5, sy. 3 (Temmuz 2016): 401-24.

Soysal, İsmail. "1955 Bağdat Paktı". *Bellekten*, c. 55, sy. 212 (Nisan 1991): 179-238.

Lowell Wadmond, White House, Memorandum for the Secretary Of State, 9 Nisan 1953, NND 842902, Record Group 59, box 4037, NARA, Washington.

Şahin, İsmail; Şahin, Cemile ve Şükür, İsmail. "Orta Doğu'da Emperyalist Güçlerin Gizli Oyunu: Sykes-Picot Aantlaşması". *The Journal of Academic Social Science Studies*. sy. 38 (2015): 241-262.

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 5 Number 2 June 2024

U.S. Department of State Archive. “The Baghdad Pact (1955) and the Central Treaty Organization (CENTO)”. <http://2001-2009.state.gov>.

Yeşilbursa, Behçet Kemal. “Bağdat Paktı (1955-1959)”. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sy. 6 (2011): 85-100.

Sürelî Yayınlar

Aydın Tarihi, 13 Ocak 1955

Akşam, 3 Nisan 1954

Akşam, 6 Nisan 1955

Akşam, 8 Şubat 1955

Cumhuriyet, 15 Mayıs 1953

Cumhuriyet, 21 Mayıs 1953

Cumhuriyet, 27 Mayıs 1953

Cumhuriyet, 11 Temmuz 1937

Daily Boston Globe, 30 Mayıs 1953

Milliyet, 11 Ocak 1955

New York Herald Tribune, 30 Mayıs 1953

The New York Times, 30 Mayıs 1953

The Sun, 30 Mayıs 1953

The Times, 6 Ocak 1955

The Times, 7 Ocak 1955

The Times, 8 Ocak 1956

The Times, 17 Ocak 1955

The Times, 9 Şubat 1955

The Times, 29 Ocak 1954

The Times, 18 Mayıs 1953

The Times, 27 Mayıs 1953

The Times, 28 Mayıs 1953

The Times, 5 Aralık 1955

Journal of Anglo-Turkish Relations Volume 5 Number 2 June 2024
